

SANAT VE PALEOLİTİK SANAT

Sanat, en genel tanımıyla insanın yaratıcılığının ve hayal gücünün yansımasıdır. Tarih boyunca neyin sanat, neyin sanat olmadığına dair çeşitli tartışmalar yapılmış ve bir tanıma ulaşılmaya çalışılmıştır.

Sanat kavramı üzerine araştırmacılar şu tanım üzerine birleşmektedirler: “Hoşa giderek hayranlık uyandıran bir alet kurma işidir”. Bir sanat tarihçi olan H. Read yine buna ilişkin olarak sanat için “Hoşa giden biçimler yaratma gayretidir” demiştir. Ancak bu tanımlar sanatı en dar anlamıyla ifade etmektedir, zira güzellik duygusu ve hoşa gitme işi oldukça görelidir. Güzellik kavramı insanları yanıltan ve devamlı değişen bir olgudur.

Sanat ile estetik arasında değişmeyen kalıplaşmış ilişkiler kurmak son derece sakıncalıdır, çünkü sanat hangi çağda yapılmış olursa olsun, yapıldığı çağa göre bir estetik anlayışı üzerine oturtulmuştur. O nedenle de ister taş çağı sanatı olsun, ister aktüel sanat, hepsi de aynı derecede ilginçtir. Araştırmacılara düşen iş ise bu eserleri bünyesinde saklayan değeri bulup çıkarmaktır.

Herhangi çağa ait olan bir eser, bir diğer çağa ya da günün güzellik anlayışına uymayabilir. Bu durum o eserin gerçek bir eser olmadığı anlamına gelmez. Örneğin bir Klasik Çağ venüsü ile onun ilk örneklerinden olan Willendorf venüsü arasında günün estetik anlayışına göre büyük farklar bulunabilir, ancak ikisi de sanat eseri olarak ele alınmalıdır. Esasen sanat biçimlendirilen his ve duyguların başkalarına iletilmesidir. Burada en büyük güçlük sanat ile güzellik arasındaki ilişkinin saptanması ve aralarındaki kesin sınırın bulunabilmesidir. Özetle sadece sanatın güzellik, güzelliğin ise sanat olmadığını ifade etmek gerekir. Bu yargı dip tarihten itibaren bütün sanat tarihi boyunca geçerli görünmektedir.

Bir diğer deyişle sanat, duygusal bir boşalma ve biriken enerjinin yansımasıdır. Sanat kişinin iç çatışmalarıyla yakından ilgilidir. Bu çatışmaların somutlaştırılması ise sanat demektir. Bu açıdan ruhsal bozuklukların tedavisinde kullanılan psikanaliz yöntemi ile sanat arasında paralellik kurmak olanaklıdır.

Prehistorik sanatı incelerken, felsefesini yaparken diğer bilim dallarından da yararlanır. Bunlar: Sanat Etimolojisi, Din Etimolojisi, Sanat Felsefesi ve Sanat Psikolojisidir. Bunlardan özellikle son ikisi önemli ip uçları verir durumdadır. Prehistorik sanatı anlayabilmek ve doğuşunu açıklayabilmek için önce sanatçı psikolojisini bilmek

gerekir. Bizim için amaç, atalarımızın entelektüel bakışını anlamak, bir bakıma onların maddi ve manevi yaşantılarına eğilmektir.

İnsanın “sanat” adını verdiğimiz olguyu ne zaman yarattığına dair araştırmacılar çeşitli zaman sınıflandırması içerisine girmişlerdir ve elde edilen veriler ışığında bu olgunun temellerinin Paleolitik çağ içerisinde atıldığı görülmüştür. Sanatın var oluş ve ilerleyiş süreci dönemin insanları tarafından çeşitli oluşumlardan geçerek başlamıştır. Sanat her dönemde farklı teknik ve stiller sonucu, çeşitli şekillerde hayat bularak insanların yaşadıkları dönem içerisindeki düşüncelerini, endişelerini ve yaşadıkları toplum içindeki kimlik edinme çabalarını en iyi şekilde bizlere göstermiştir.

Adına “Sanat” denilen seçkin ürün gruplarının kapsamına girebilmek için, ürün ya figüratif olmalı ya da aynı motifin tekrarlanmasında olduğu gibi, sembolik bir koda ait olduğunu kanıtlamalıdır. Üst Paleolitik dönemin ilk evreleri bu iki türden de örnekler sunmaktadır.

Figüratif sanat açısından, Güney Almanya’daki Hohlenstein-Stadel’den elde edilen, 30 000- 33 000 yıllık fildişi heykelcik oldukça dikkat çekicidir. Bu, güçlü bir hayal gücü ile dikkat çekici bir teknik ustalığın karışımı olan aslan başlı bir erkek figürüdür. 29,6 cm’lik bu heykelcik küçük parçalara ayrılmış bir halde bulunmuş ve titiz bir çalışmayla restore edilmiştir.

Yine bu döneme ait olmak üzere, Güney Almanya’da, kedigillerle, mamut, at ve bizon gibi otçullardan oluşmuş bir dizi hayvan figürü bulunmuştur. Bunlardan bazılarının gövdelerine kazınmış işaretler bulunmaktadır. Orta Avrupa’daki Aurignacien tipi figüratif sanat dört alanla sınırlanmıştır: Hepsi de Almanya’da olan Vogelherd, Hohlenstein-Stadel, Geisenklösterle ve Avusturya’daki Stratzing/Krems-Rehberg. On parçalık en büyük tek heykelcikler koleksiyonu Vogelherd Mağarası’ndan çıkarılmıştır ve iki mamut, bir at, iki-üç kedigil ya da ne olduğu belirlenemeyen bir başka hayvan, yarı kabartma rötuşlu bir mamut başı, yarı kabartma bir aslan, bir bizon heykelciği ve bir antropomorftan oluşmuştur. Marshack, Vogelherd heykelciklerinin mikroskobik incelemesinin, bu heykelciklerin genellikle periyodik bir ritüel gibi üst üste işaretlenmiş olduklarını gösterdiğini anlatır.

Bu figüratif sanat türü ile aynı çağa ait olacak şekilde, Güneybatı Fransa’da sembolik bir kod sisteminin parçası olduğu sanılan şekiller bulunmuştur (Fransa’nın Dordogne bölgesinde yer alan Abri Cellier’de bulunan 60 cm genişliğinde küçük bir kaya parçası

üzerindeki kabartma semboller yaklaşık 30 000- 25 000 yıllıktır. Abri Blanchard, Abri de Castanet ve La Ferrasie gibi Güney Fransa'daki diğer buluntu alanlarında da aynı tür görüntüler tekrarlanmaktadır). Bunlar daha çok, V şeklinde işaretler olup kireçtaşı bloklar üzerine kazınmış olarak Dordogne mağaralarında ele geçmiştir.

Güneybatı Avrupa mağaralarının duvarları hayvan resimleri, çeşitli işaretler ve antropomorfik figürlerle donanmış, bu gelenek yaklaşık 17 000 yıl öncesinde Lascaux mağarasının duvarlarında en yüksek noktasına ulaşmıştı. Fransa'nın Ardèche bölgesinde bulunan ve 18 Aralık 1994 gibi yakın bir tarihte keşfedilen Chauvet Mağarası'ndaki resimlerden bazılarının 30 000 yıllık olduğu saptanmıştır. Bu mağarada bulunan, içlerinde gergedanlar, aslanlar, rengelikler, atlar ve bir öküzün yer aldığı 300'den fazla hayvan resmi bulunmaktadır.

Chauvet Mağarası birçok uzmanın beklediğinden 10 000 yıl öncesine ait olmasının ötesinde, gergedan ve etçillerin egemenliği açısından da dikkat çekicidir. Diğer mağaralarda bu iki tür oldukça seyrek olup at ve bizon resimleri bunlardan daha yaygındır. Bunların pek çoğu gerçeklerine çok yakındır ve etkileyici bir hayvan anatomisi bilgisiyle olağanüstü bir sanatsal ustalık sergiler. Bu mağarada sergilenen sanat, şaşırtıcı doğası açısından Lascaux mağarası ve İspanya'daki Altamira Mağarası ile eşdeğerlere sahiptir. İnsanoğlunca bilinen ilk sanat eserleri olmalarına rağmen, hiçbir ilkel yönleri yoktur.

Sanat üretiminin en verimli olduğu yer Avrupa olmakla birlikte, 30 000 yıl öncesinden sonra bu durum tüm dünyada yaygın bir olay haline gelmiştir. Güney Afrika'daki Apollo mağarasında bulunan resimli tabletler rahatlıkla 27 500 yıl öncesine tarihlendirilebilirken, Avustralya'daki duvar oymalarının tarihleri 15 000, hatta belki de 40 000 yıl öncesine kadar gitmektedir. 20 000 yıl öncesine kadar, dünyanın pek çok bölgesinde sanat, ender rastlanan ya da hiç rastlanmayan bir olgu olarak kalır.

YARARLANILAN KAYNAK

Yalçınkaya, I., Taş devirlerinde Sanat Eserleri ve Türkiye'deki İzleri, 1973, Basılmamış Doktora tezi